

Village Instructors and Permanent Staff Issues

Şinasi SÖNMEZ¹

Received: 04 November 2013, Accepted: 02 December 2013

ABSTRACT

There used to be many difficulties in meeting the needs for teachers and schools especially in villages after Republic Period. In 1936, to meet the needs for teachers in villages, instructor certificates were given to peasant children, having good writing and reading skills, who were thought to communicate well with other peasants after a 6-month-period course. Graduates were sent to nearest villages having schools including three grades. They were expected to perform studies which would broaden peasants' horizons by helping them on their agricultural needs. A new programme was designed to educate trainees and assure necessary equipment with the cooperation of Ministry of Education and Ministry of Agriculture.

Since 1937, 8647 instructors had officially assigned after a 6-month-period courses by Ministry of Education during 10 years. In 1947 village instructors courses were stopped. Since then it had been decided that those should have been discharged. However, in the coming years there were still village instructors working because of the necessity for teachers in villages. Village instructors who had no right to resign and to become a permanent staff tried to obtain those rights. In 1963, they were assigned to permanent staff under Ministry of Education provided that they would work only in villages. Their self-devoted hardworking life style has obtained a special place in the history of education in Turkey.

Keywords: Village Instructor, Primary Education, Village, Agriculture, Development, Staff.

EXTENDED ABSTRACT

One of the main features of the Tanzimat era is education-related developments. "Rüştiye" schools were established in 1848 to train teachers for middle schools, and it is one of the milestones for teacher training. In 1870, "Darulmuallimat" schools were established to train teachers who are responsible for education of girls. Both schools were the first teacher training schools in Turkey. Then, similar schools were established in various provinces in order to train teachers. Development of education in Tanzimat era were driven by the administrators' and intellectuals' esteem toward education and its' connection with social development. Dissemination of teacher training schools was one of the main issues of education system not only in Turkish republic but also in the last decades of Ottoman Empire. Despite of the efforts, shortage of the trained teacher could not be overcome.

When primary education became mandatory, it has become more difficult to overcome shortage of teacher and schools. In 1936 young villagers, who are able read and write and have enough communication skills, were assigned a course for 6 months and teacher certificate was given them. Graduates of the course were employed in the nearby village schools, which have three classrooms. Their mission was to assess the villagers' needs in agriculture and to broad their vision. Ministry of National Education and Ministry of Agriculture created a joint program to teach villagers and to supply needs.

Village instructors were employed in the nearby village schools, when they completed 8 months program. Village instructor issue was discussed by educational commission in "I. MaarifŞurası" in 1939. Complimentary evaluations were made by the speakers about the importance of practicing and teaching village instructors.

Village instructor training courses were incorporated in to the village institutes. Now village institutes were considered together with the village instructor training courses. Graduates of village institutes will be employed in the village primary schools. As mentioned earlier, duties and powers were determined with laws and regulations.

¹Assist .Prof.Dr., Bulent Ecevit University, Ereğli Faculty of Education, isnmez7@gmail.com

By 1937 academic year, 8647 graduates of 6 month courses were employed by Ministry of National Education for ten years. Village instructor training courses were discontinued in 1947.

Demokrat Parti acceded in May 1950, in place of Cumhuriyet Halk Partisi. Demokrat Parti received the education in government programs among the priorities, as predecessor. They planned to replace village instructors with graduates of teacher training schools. Turkish parliament (TBMM) prepared a report about this issue. In the report, the significant judgments concerning the Village Institutes and trainers took place.

TBMM decided to reduce the number of village instructors and liquidation had started. But, in the recent years, liquidation could not be performed because of the teacher shortage. These instructors responded these decisions by writing petitions to parliament and establishing trade unions. Although reducing the number of instructors, they employed by the ministry as teachers in schools, and teachers' professional status requests regarding the status of teachers was continued until their privilege. Educators related requests and complaints began to take place in media and TBMM. Instructors, who are not entitled to retirement, insisted on the request for the granting of rights. They continued training in villages, however their rights were not granted. Village instructors desire to take cadre had resulted positive at 12.09.1963 by a ten years effort. Number of village instructors, which was 79 in 1937, reached to eight thousand. Some of them dismissed because of the inefficiency. They were assigned by development of agriculture, teaching literacy in three classed schools, adopting the virtues of the Republican revolution. They did not give up, although they could not take salary in vacations. Their statues were not agreed because of updating 5 years fundamental education, recognizing the modern agricultural developments, change of teacher training policies for the village. Village instructors were assigned to cadres in Ministry of National Education, but it is valid only if they employ in village schools. Their dedicated professional life has a monumental place in the Turkish national education.

Köy Eğitimcileri ve Kadro Sorunları

Şinasi SÖNMEZ¹

Başvuru Tarihi: 04 Kasım 2013, **Kabul Tarihi:** 02 Aralık 2013

ÖZET

Cumhuriyet döneminde temel eğitim zorunlu hale getirildikten sonra, öğretmen ve okul eksikliğinin giderilmesinde özellikle köylerde zorluklar yaşanmıştır. 1936 yılında köylerin öğretmen ihtiyacını karşılamak için, köylü çocukları arasından okuma yazması düzgün olan, köylü ile iyi iletişim kuracağı düşünülenler arasından kişilere 6 aylık kurs sonucunda eğitimlik sertifikası verildi. Kursu bitirenler köylerinde veya yakın köylerde üç sınıflı okullarda öğretmen yerine görevlendirildi. Onlardan ziraat alanında köylünün gereksinimlerine yardımcı olacak, onlara ufuk açacak çalışmalar yapması da beklendi. Milli Eğitim ve Ziraat Bakanlıklarının işbirliği ile kursiyerleri yetiştirmek ve gerekli araçların temini konusunda ortak bir program hazırlandı.

1937 eğitim öğretim yılından itibaren altışar aylık kurslarla on yıl boyunca 8647 köy eğitimci Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalıştırıldı. 1947'den itibaren köy eğitimci yetiştirme kursları sona erdirildi. Bu tarihten itibaren köy eğitimcilerinin sayısı azaltılarak okullardan tasfiyesi kararı alındı. Fakat sonraki yıllarda köylerde öğretmen açığını kapatamadığından köy okullarında eğitimcileri çalıştırmaya devam etti. Emeklilik hakkı ve kadrosu bulunmayan köy eğitimcileri kendilerine bu hakların verilmesi için isteklerde bulundu. Bu istekleri uzun yıllar karşılanmamasına rağmen aynı şartlarda köylerde eğitim vermeye devam ettiler. 1963 yılında eğitimciler, köylerde çalışmak koşuluyla Milli Eğitim Bakanlığının kadrosuna dâhil edildiler. Onların özverili meslek hayatı Türk milli eğitiminde tarihsel bir yere sahip oldu.

Anahtar Kelimeler: Köy Eğitimciliği, Temel Eğitim, Köy, Ziraat, Kalkınma, Kadro.

1. Giriş

Lale Devrinden itibaren askerî alanda nitelikli insan yetiştirme gayretleri istenilen sonuca ulaştırmasa bile, yeni kurumların oluşturulmasının yolunu açtı. Bu yol, devletin en tepe noktasından aşağı doğru devlet nasıl korunur kaygısından devletin yıkılması nasıl önlenir düşüncesine doğru değişen arayışların en önemli noktalarından biri de ihtiyaç duyulan alanlarda nitelikli insan yetiştirme gayreti oldu.

Devlet, 18. Yüzyıldan itibaren siyasal, ekonomik sosyal gelişmenin eğitim yoluyla sağlanacağına ilişkin ilk adımları atmaya başladı. Eğitim alanındaki gelişmelerden haberdar olabilmek için Batılı ülkelere öğrenciler göndererek, yetişecek öğrencileri, ihtiyaç duyduğu alanlarda görevlendirmeyi istedi. 1734 yılında Batı tarzında bir okul olan "Hendeshane"yi açıldıktan sonra, bu okulu "mühendishaneler" takip etti. Açılan okullar, Osmanlıda klasik okul olarak var olan Medrese ve Enderun geleneksel eğitim kurumlarının dışında açılan ilk eğitim kurumlarıdır. Osmanlı Devletinde temel eğitim ve eğitimcilerinin tarihini Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar götürmek mümkündür. Fatih, medrese teşkilatını kurarken Eyüp ve Ayasofya'da açtığı iki medresede sıbyan okullarında öğretmenlik yapacaklar için ayrı dersler koydurmuştur. Fatih'ten sora bu gelenek bozulmuş, sıbyan okullarında öğretmenlik yapacaklar için medrese mezunu olmak yeterli görüldü. Daha sonraları sıbyan okulu öğretmenliği mahalle hocalarına kaldı. Sıbyan okulları İstanbul'un mahallelerinde kurulduğu için halk arasında "mahalle mektepleri" olarak anıldı. Bu okullardan çoğu taş binalar olduğundan "taş mektep" de denildi (Koçer, 1991: 7). İlköğretim, Sultan II. Mahmut döneminde 1824'ten itibaren yeniden devletin sorumluluğuna alınmış, sonraki dönemlerde ilköğretime ilişkin düzenlemeler, eğitimin belli başlı temel konusu haline gelmiştir. Böylece 1824 senesinde Sultan II. Mahmut'un fermanı ile başlayan süreç, her ne kadar İstanbul ile sınırlı olsa bile, ilköğretimin zorunlu hale getirmesi, Türk eğitim tarihinde önemli bir başlangıç noktasıdır.

Tanzimat döneminin belli başlı özelliklerinden biri de eğitim ile ilgili gelişmelerdir. Rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla 1848'de kurulan "Darülmualimin" ilk öğretmen yetiştiren kurumlar açısından önemli bir yere sahiptir. 1870 yılında kız öğrencileri okutacak öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla "Darülmualimat" adında kız öğretmen okulu kuruldu. Adı geçen iki kurum Türkiye'de ilk kurulan öğretmen okulları olmuştur. Daha sonra öğretmen ihtiyacını karşılamak amacı ile çeşitli vilâyetlerde açılarak bu okulların sayısı arttırıldı. Toplumsal gelişmenin, aynı zamanda değişimin eğitim

¹Yrd.Doç.Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, isnmez7@gmail.com

yoluyla mümkün olacağı görüşü yöneticilerin ve aydınların temel görüşü haline gelmeye başlaması, Tanzimat döneminde eğitimin nasıl geliştirileceği ve yaygınlaştırılacağı tartışmalarını beraberinde getirdi. Okulların yaygınlaştırılması çabası, ihtiyacı karşılayacak okul ve bu okullarda istihdam edilecek öğretmenin temin edilmesi Osmanlı Devletinin son dönemleri ve sonrasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimde belli başlı öncelikleri arasında yer almasına rağmen, ancak son yıllara kadar eğitim kurumlarında öğretmen açığı giderilemedi. Sonrasında ise bir başka çalışmanın konusu olacak, çeşitli alanlarda yetişmiş öğretmen adaylarının istihdam edilememesi gibi eğitim sorunu ile karşı karşıya kalındı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği 1921 yılında Maarif Kongresini toplayarak ülke yönetiminin eğitimi birincil önceliğine aldığını gösterdi. Cumhuriyetin kurucu kadrosu ilköğretimi zorunlu hale getirerek ülkenin bütün çocukları için fırsat eşitliği sağlamayı amaç edinerek, bilgisizliği yok etmeyi amaç edindiler (Kaya,1981: 95) Nitekim 1924 Eğitim Öğretim Yasasının çıkarılması, temel eğitimin zorunlu hale getirilmesi, karma eğitime geçilmesi gibi reformlarla özellikle ilköğretimin yaygınlaştırılmasını birinci amaç haline getirdi. Cumhuriyet kurulduğunda Türkiye'nin özellikle kırsal kesimdeki nüfus dağılımı köylerde ve şehirlerde yaşayan insanların eğitim ihtiyacına cevap verecek koşulların yeterli olmadığı gerçeğini ortaya çıkardı. Köylerin büyük bir bölümünde olmak üzere, bütün ülkede okul binası yokluğu ve mevcut okullarda öğretmen açığı Milli Eğitim Bakanlığının en önemli sorunu olarak ortaya çıktı. Mevcut öğretmen okullarının mezun ettiği öğretmenlerle bu ihtiyacı birkaç on yıl karşılamak mümkün değildi. Öğretmen okullarının sayısını ve öğrenci mevcudunu arttırmanın yanında, okuma yazma bilen askerleri kurslar yoluyla yetiştirerek "köy eğitimliği" adı altında üç sınıflı okullarda çalışabilecek şekilde yetiştirerek, nüfusları 400'den aşağı olan köylerin okullarında öğretmen yerine görevlendirme yoluna gidildi. Fakat özellikle köylerdeki öğretmen açığı, eğitimler aracılığıyla kapatılamadığı gibi, ortaokul mezunlarından başlayarak, eğitimin her kademesi ve alanından diploması olanlar, geçici ve devamlı öğretmen veya vekili olarak görevlendirilerek, eksikler giderilmeye çalışıldı.

Bu çalışma, köy eğitimlerinin yetiştirilmesine ilişkin hükümet kararlarını ve bu kararların uygulanmasını, uygulamadan vazgeçilmesine yönelik izlediği anlayış ve köyler açısından eğitim siyasetine yaklaşımlarını köy eğitimliği çerçevesinde ortaya koymuştur.

2. Bulgular

2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köylerin Eğitim Sorunlarına Çözüm Arayışları

Cumhuriyet döneminin devrıldığı en önemli eğitim sorunu, yeterli sayıda öğretmen ve okul bulunmamasıdır. Mevcut öğretmen okullarından mezun olanlar ihtiyacı karşılayamadığı gibi, daha hiç okulun bulunmadığı köylerin sayısı fazladır. Temel eğitimin zorunlu hale getirilmesi, özellikle köyde yaşayanlar için okul ve öğretmen ihtiyacını daha da arttırdı. İstatistiklere göre 1923-1924 yılında Türkiye'de toplam ilkokul sayısı 4894, öğretmen sayısı ise 10218 idi. Yaklaşık on yıl sonra, 1935-1936 yılında ise okul sayısı 6275'e, öğretmen sayısı 14949 olması geçen sürede istenilen mesafenin alınmadığını gösteriyor (DİE, 17: 1973). Ayrıca köylerin nüfus olarak dağınık halde bulunması devletin öğretmen açığını kapatmada zorlukları arttırdı. 1927 istatistiklerine göre, köylerin durumunu daha iyi anlayabilmek için köylerin nüfusunu beş kategoride ele almak gerekir. Birinci grupta olan 514 köy 1200 civarında nüfuslu, 1424 köy 800 civarında nüfuslu, 5800 köy 500-800, 16 000 köy 150- 400, 16 000 köy de 150'den az nüfusludur (Koçer 583: 1983). Böylesine dağınık bir yapıda ve az nüfusu bulunan köyler için öğretmen ve okul probleminin çözümünü güçleştirdi.

Öte yandan, 1924 yılında Türkiye'ye davet edilen Amerikalı Eğitimci John Dewey, köy okulları için yetiştirilecek öğretmenin köyde birçok problemi çözecek nitelikte olmasını tavsiye etmesi üzerine, ilk muallim mektepleri ve köy muallim mektepleri olmak üzere iki tip öğretmen okulu açılmasına karar verildi. Sonrasında şehir ve köy için iki tip öğretmen yetiştirme yoluna gidildi. Amaç köye gönderilen öğretmenin, köy koşullarına ayak uydurabilmesi, köylünün karşılaştığı problemlerin çözümüne yardımcı olabilmesi, köyde uzun süre çalışmayı istemesi idi. Önceki İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren, öğretmen okulu mezunu öğretmenlerin köyde uzun süre çalışmak istemediği biliniyordu. 1926 yılında köyün özelliklerine göre öğretmen yetiştirilmek üzere Kayseri'de bir "Köy Öğretmen Okulu" açıldı. Köy öğretmen okulu ders programlarına köy hayatına ilişkin bilgiler konuldu.

Yine de eğitim alanında yapılan etkin çalışmalara rağmen gerek öğrenmen sayısı, gerekse okulların yaygınlaşmasında istenilen seviyeye ulaşamıyordu. Nüfusu 400'den az olan köylerde ilkokulların üç sınıflı olması, okula başlayan çocukların sayısı ile bitirenlerin sayısı arasındaki oran yarıyı bulmuyordu. Okula başlayan çocukların bir kısmı üç yıllık eğitimi bile tamamlamadan okuldan ayrılıyordu. Ayrıca bazı vilayetlerde öğretmen maaşlarının ödenmesinde sıkıntı yaşanıyordu. 13 Mart 1934 yılında Başbakan İsmet Paşa verdiği bilgilerde, maaş sıkıntısına değinerek, konunun çözüme kavuşturulması için bütçe çalışmalarının yapıldığını ifade ediyordu. Yine aynı konuşmasında köy ve şehirlerde okula başlayan çocukların sayısı ile diploma alanların sayısının yarı yarıya bir oran nispetinde olduğuna değinerek velilerin çocukların eğitimini düzenli izlemesinin yararlı olacağına değindi. Parti grubunda eğitim öğretim ile ilgili bir komisyon kurularak, sorunların tespiti, çözümlenmesi için bir rapor hazırlandı (Tonguç, 2004:266- 277).

1935 senesinde İç Anadolu Bölgesi'nde bazı merkezlerde İsmail Hakkı Tonguç'un yaptığı incelemelerden sonra köy okullarının durumu ve önerilerine ilişkin hazırladığı rapor köyde ilköğretimin durumunu ortaya koymaktadır. Bu rapor 1936'da ülkü dergisinde yayınlandı (Tonguç,1997,44).

1. Köy Okulu iki türlü halledilmek istenmiş. Bazı iller köye üç sınıflı okul yapmak yolunu tutmuşlar, Yozgat'ta olduğu gibi. Bu şekil kolayca ilerleyememiş. Kayseri ve Çorum illerinde (10 -15) köy bir bölge okulu binası yaptırmak yolu tutulmuş. Bu yolu tutanlar iyi sonuçlar elde etmişler. Okul beş sınıflı olabilmış, okula üç beş öğretmen toplanmış, ihtiyaca göre okula uzak köylerden gelecek talebe için pansiyon açılabilmiş. Bu sebepler dolayısıyla randıman artmış, okul bulunduğu muhite hâkim, hakiki rolünü yapan bir eğitim ocağı haline gelmeye başlamış.

2. Köy okulları binası yapılırken en çok müşkülât doğuran işlerden biri kereste tedariki meselesidir.

3. Binaları tamam olan oklarda talebe sayısını % 50 nispetinde arttırmak mümkündür.

4. Köylerde çalışan öğretmenlerimizin en çok sıkıntı çektikleri nokta sıhhi bakım meselesidir.

5. Köy okullarımızın ders programlarını, haftalık ve günlük mesai programlarını köy hususiyetlerine ve ihtiyaçlarına göre değiştirmek lâzımdır.

6. Beş sınıflı köy okulunu bitiren, orta ve yüksek tahsile doğru gitmek isteyen zeki ve müstait köy çocuklarının tahsillerini kolaylaştırıcı tedbirler almak pek faydalı olacaktır.

7. Uzun seneler normal bir ilkokula kavuşamayacak az nüfuslu köylerimiz için bugünkünden ayrı tedbirler almak lâzım gelmektedir.

1946 yılına kadar İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğüne getirilmiş, ilköğretimin yaygınlaştırılması ve öğretmen yetiştirilmesi konusunda söz sahibi olan kişilerden birisi olmuştur.

2.2. Köy Eğitmeni Kurslarının Açılması

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, 1936 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada eğitim anlayışlarının öncelikli hedefinde "verilen bilginin vatandaşın maddi hayatında kendisine faydalı kılmak" olduğunu belirttikten sonra, Türkiye'nin nüfusu ile eğitim durumu arasındaki bağı anlatan bir konuşma yaptı. Konuşmasında köy çocuklarının okullaşma oranının düşüklüğüne dikkati çekerek, okul ve öğretmen yetersizliğinin giderilmesine ilişkin planlarını anlattı. Orduda okuma yazma oranının yüzde doksan nispetinde olduğuna değinerek, köylerdeki öğretmen yetersizliğinin askerliğini tamamlamış olanların köylerine döndükten sonra çevresine okuma yazma öğrettiklerini tespit ettiklerini belirterek, yine köyün içinden çıkmış bu kişilerin sekiz aylık bir kursla, üç yıllık köy okullarında görevlendirilerek öğretmen açığının giderilebileceği görüşünde olduklarını verdiği örneklerle anlattı. Aynı zamanda ülkede yapılan değişikliklerden, yapılan kanunlardan köylünün haberdar olmadığını, yetiştirecekleri eğitmenler kanalıyla devletin köylüye daha kolay ulaşabileceğine dikkati çekti (TBMM Tutanak Dergisi, 1936: 98-99). Böylece Hükümet tarafından düşülen köy eğitmenliği uygulaması için ilk çalışmalar başlamış oldu.

Köy Eğitmenleri ile ilgili 3228 Numaralı Kanun 11.06. 1937 tarihinde kabul edilerek 24.06 1937 (TBMM Tutanak Dergisi, 982: 1937) tarihinde aşağıdaki maddeler çerçevesinde yürürlüğe girmiştir.

"1. Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek. Ziraat işlerinin geni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitmenleri istihdam edilir.

2. Köy eğitmenleri, Maarif, Ziraat tarafından, ziraat işleri yaptırılmağa elverişli okul ve çiftliklerde açılan kurslarda yetiştirilirler.

Eğitmen yetiştirme kurslarının masrafları Maarif ve Ziraat vekillikleri bütçelerinden ödenir.

3. Maarif vekilliğince seçilecek ve mezun sayılarak kurslarda vazife görmek üzere gönderilecek ilköğretim müfettişleri ile ilkokul öğretmenleri bu kurslarda buldukları müddetçe müktesep hakları olan maaşlarını ve makam ücretlerini tam olarak alırlar.

4. Eğitmen bulunan köylerden lüzumu kadarı birleştirilerek bir bölge teşkil edilir. Her bölgeye gezici bir başöğretmen veya öğretmen tayin olunur ve bunlar köy eğitmeni yetiştirme kurslarına iştirak etmiş ilkokul öğretmenlerinden seçilir.

Gezici öğretmen veya başöğretmenlerin müktesep hakları olan maaş ve makam ücretleri mensup oldukları hususi idare bütçelerinden ödenir.

Bunların gezmeleri için harcırah mukabili olarak bölge merkezi haricinde vazifeten geçirecekleri her gün için 100 kuruşu geçmemek üzere Maarif vekilliğince tayin edilecek miktarda mezkûr vekillik bütçesinden teyidat yapılır.

5. Köy eğitmenlerine İcra Vekilleri Heyetince tasdikli kadrolarda tespit edilecek miktar üzerinden ve Maarif Vekâleti bütçesine mevzu vilayetlerce aylık ücret;

Ziraat Vekâleti bütçesinden de meccanen tohum, fidan, damızlık ve ziraat aletleri gibi vesait verilir.

6. Köy eğitmenlerinin kurslara alınmaları, yetiştirilme tarzları, köylerdeki ödevleri, beşinci maddede yazılı vesaiti icabında köylü lehine nasıl kullanacakları, işlerinin takip ve teftişi Maarif ve Ziraat vekilliklerince müştereken kararlaştırılır.

7. Bu kanun neşri tarihinden geçerlidir.

8. Bu kanunun hükümlerini icraya Dâhiliye, Maarif, Maliye ve Ziraat vekilleri memurdur.”

Hazırlanan kanun çerçevesinde ilk eğitmen kursu Eskişehir Çifteler Bucağı Mahmudiye köyünde açıldı. Açılacak kursların bütçesi 1937 yılının malî yılı bütçesinin (E) cetveline dâhil 66. fasıl tahsisatından verilmek üzere köy eğitmeni yetiştirme kurslarında çalıştırılacaklara ait 6 aylık kadronun 1.6.1937 tarihinden geçerli olmak üzere Bakanlar Kurulu tarafından 17/ 6 1937 tarihidan itibaren geçerli olmuştur (BCA, 030 18 01 02/ 76 53 16), Daha sonra İzmir Kızılçullu, Edirne Karaağaç ve Kastamonu Gökçöy, Adapazarı Arifiye, Samsun Akpınar, Erzincan, Isparta Gönen Ankara, Kars olmak üzere bazı merkezlerde köy eğitmeni kursu açıldı. Eğitmen Kursları Köy Enstitüleri açıldıktan sonra enstitülerin bünyelerine alındılar. 1946'ya kadar 8675 kişi kursları bitirerek köy eğitmeni olarak görevlendirildiler (Tonguç, 1998: 526).

1937 yılı Maarif Vekâleti bütçesi görüşmeleri sırasında Eskişehir'deki kursu tamamlayarak Ankara'nın köylerinde görevlendirilen eğitmenlerle ilgili olarak, Kütahya milletvekili Naşid Uluğ olumlu görüşlerini belirtti. Uluğ, konuşmasında köylerin durumu ve öğretmen açığının eğitmenlikle giderilmeye çalışılmasını yararlı bir çözüm olarak değerlendirdi. Ziyaret ettiği köylerde eğitmenlerin köylülerle kaynaşmasını, Cumhuriyet yönetiminin halkla kucaklaşması olarak değerlendirmesinin yanında, köyün kalkınmasını eğitmenlerin büyük katkı sağlayacağını, geri kalan köylere de bir an önce eğitmen gönderilmesini beklediğini belirtti (TBMM Tutanak Dergisi,1937: 100).

Kültür Bakanlığı tarafından Eskişehir'de açılacak eğitmenlik kursuna dair bir talimatname yayınlandı. Talimatnamenin içeriği şöyledir (BCA, 030 10 143 24 15)

1. Köy öğretmen ve eğitmeni yetiştirmek için Kültür Bakanlığı ile Tarım Bakanlığı müşterek çalışmak suretiyle Eskişehir ilinin Çifteler çiftliğinde bir kurs açacaklardır.

2. Kursun öğretim ve eğitim planı ile devam müddeti Kültür bakanlığı ile Tarım Bakanlığınca müştereken saptanacaktır.

3. Kursu alınacak öğretmen namzetlerinin iâşe, ibate, melbusat masrafı ve Bakanlar kurulu kararı ile istihdam edilecek ziraat öğretmenlerinin ve işyarlarının aylık ücretleri, yol paraları ve kurs faaliyetleriyle ilgili inşaat, tamirat ve tesisat masrafı bu maksatla Tarım Bakanlığı bütçesine konulan tahsisattan ödenecektir.

4. Kursun ziraat dersleri ve işleri ile alakadar faaliyetlerinde Çifteler çiftliğinin bina, alet, hayvan nakil vasıtaları gibi her türlü vesaitinden istifade edilecektir.

5. Kurs öğretim ve eğitim işleri için Kültür Bakanlığı Bakanlar Kurulu Kararı ile lüzumu kadar ilkokul öğretmeni, İlköğretim İspekteri (müfettiş) ve inşaat işleri öğretmeni istihdam edecektir. Bunların yol masrafları ve aylık ücretleri Kültür Bakanlığı bütçesinde bu işlere ait tahsisattan ödenecektir.

6. Kursun öğretim ve eğitim işleri için Çifteler çiftliği bölgesindeki köy ilkokulları binalarından, ders vasıtalarından ve eşyasından istifade edilecektir.

7. Kursta eğitim ve öğretim işleri ile ilgili bütün öğretmen ve işyarların ibate ve iase masrafları Tarım Bakanlığı bütçesindeki bu işlere ait tahsisattan ödenecektir.

8. Köy eğitim ve öğretmenleri kursunun 1937 yılında geniş bir kadro ile faaliyette bulunabilmesi için Kültür ve Tarım Bakanlıklarınca lâzım gelen tedbirler alınacaktır.

2.3. I. Maarif Şurasında Köy Eğitimliği İle İlgili Görüşler Ve Alınan Kararlar

Köy eğitimleri sekiz aylık kurslardan sonra, bölgelerindeki köy okullarında görevlendirildi. 1939 yılında yapılan I. Maarif Şurasında köy eğitimliği Eğitim Komisyonunda ele alındı. Eğitimlik uygulamasının önemi ve eğitimlerin çalışmaları hakkında konuşmacılar tarafından övücü değerlendirmeler yapıldı. Konuşmacılardan Mehmet Emin Erişirgil (1991:333), Nüfusu 400'den az olan köylerde üç sınıflı okullarda eğitimlerin görev yapacağını, üçüncü sınıfı bitiren öğrencilerin merkezi bir köyde açılacak beş sınıflı okullarda ilk eğitimini tamamlayacağını, uzak olan köylerin öğrencilerinin pansiyonlu okullarda okutulacağı bilgisini verdi. Atanan eğitimlerin Türkçe konuşan köylere verileceğini, Türkçe konuşulmayan köylere ise kurulacak bir enstitüde yetiştirilen öğretmenlerin görevlendirileceğini belirtti. Kurulacak enstitüde görev yapacak öğretmenlerin İstanbul Üniversitesi ve Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi tarafından temin edileceği bilgisini de verdi. Mehmet Âli Çavlı ise, Türkçe konuşmayan insanlara kesinlikle eğitim verilmesi görüşünü savundu. Gerekçesi ise geçmişte Galatasaray Sultanisinde Yunanlı, Bulgar, Sırp, Karadağlı öğrencilerin eğitim gördüğünü, bu kişilerden ülkeye yararı dokunacağı beklenirken, ülke insanına kılıç çektiklerini, bu gibi yerlere liseler açılmaması görüşünü savundu. Üniversitelerin Türkçe konuşmayanlar için enstitü kurmasının sakıncasını dile getirdi.

Reşat Şemsettin Sirer (1991:342), eğitim kursları açılması fikrinin nasıl ortaya çıktığını anlatarak eğitim kurslarının faydalarına değindi. 1934 senesinde Cumhurbaşkanlığı muhafız kütasında eğitilen askerlerin köylerine döndüklerinde hemşerilerine okuma yazma öğrettiklerine şahit olduğunu, eğitim kurslarına bu uygulamanın esin kaynağı olduğunu anlattı. Köylere köy öğretmeni yetiştirinceye kadar eğitimlerin bu görevi yerine getireceğini belirtti.

Şevket Süreyya Aytaç(1991:349) ise Köy eğitimliğini keşfetmenin manivelayı icat etmek kadar önemli olduğunu vererek, köy gerçeğine göre yetişen öğretmenin köy hayatını değiştireceği iddiasında bulunuyordu. Köyden bir çocuğu eğiterek yine o köyde görevlendirmek ve o kişi tarafından köyü kaldırmak düşüncesi alışılmadık ama önemli bir düşünce olarak değerlendiriyordu. Aytaç'ın eğitimlerin görevleri ve yetiştirilmesi ile ilgili farklı bir önerisi oldu. Köyde üç sınıf okutmak için görevlendirilen eğitmenin, okul olmadığı aylarda kurslar yoluyla yetiştirilerek beş sınıfı da okutacak seviyeye getirilmesini önerdi. Köy öğretmeni yetiştirmek için açılacak pansiyonlu okulların hem pahalı olacağını, hem de bir öğrencinin beş yıl boyunca köyden uzaklaşmasının iyi bir sonuç vermeyeceği görüşünü savundu. Eğitimlerin mevcut öğretmen okullarında birkaç sene içinde nazari bilgileri öğrenebileceğini, köy hayatı ve ziraata ilişkin bilgileri zaten kazandığını böylece 16 000 civarında öğretmensiz köylerin ihtiyacının daha çabuk karşılanacağı görüşünü ileri sürdü.

Ferit Oğuz Bayır (1991:352), Türkçe konuşulması konusunda Çerkezce ve Pomakça konuşan köylüler için eğitimlerin olumlu katkılarının olduğunu tanık olduğu durumla örnek vererek açıkladı. Eğitimlerin o insanların günlük yaşantısında Türkçe konuşmaya özendirildiğine dikkati çekti. Eğitim kursunu tamamladıktan sonra köylere dönen eğitimlerin öz güven kazandııklarını, köyün sorunlarının çözümünde kendilerini daha iyi ifade ettiklerine dikkati çekiyor.

Hakkı Tonguç (19991; 356) ise, Türkiye'de insanların köyde ve şehirde farklı koşullarda yaşadığının bir gerçek olduğunu, ama yetiştirilen öğretmenlerin sadece köy ve şehir öğretmeni olarak belirlenmesinin sakıncalarına dikkati çekti. Ayrıca köylülerin şehirlere doğru göç ettiğini, bu nedenle köylü zümresinin içinde yaşadığı koşullara göre yetiştirilmesi ile yalnızca köyde yaşaması için yetiştirilmesinin farklı olduğunu verdiği örneklerle izah etti. Köyde çalışacak olan öğretmenlere köyde karşılaşacağı ihtiyaçlara göre yetiştirilmesini gerektiği düşüncesini aktardı.

Tartışmalar sonucunda alınan kararlara göre 30 numaralı Lahika'da, köy okullarının beş yıla çıkarılması gerekçeleri ile anlatıldı. Üç sınıflı okulların temel eğitim için yeterli olmadığı, eğitim süresi ve verilen eğitim açısından yetersizliğine vurgu yapıldı. Üç sınıflı okullarda çalışan öğretmenlerin de bilgi ve meslek seviyesini düşürdüğü, üç sınıftan beş sınıfa kadar 380 000 çocuğa daha eğitim olanağı sağlanacağı, köy çocuklarının diğer okullara gitme şansı tanınacağı şeklinde değerlendirildi. Halkçılık ilkelerinin gereklerinin yerine getirileceği, köylünün okulun faydasına daha çok inanacağı, dolayısıyla Cumhuriyete

bağlılığının artacağı, beş yıllık okulu bitiren köylü çocuğunun muhitine daha faydalı olacağı, askere gittiğinde köylü yurttaşların ordunun uyanık bilgili unsurları olacağı görüşü benimsenmiştir.

Ayrıca 1940 yılından 1945 yılına kadar yılda 20 000 eğitimci yetiştirilmesine kararı yine eğitim şurasında alındı.

1942 yılında çıkarılan Köy Okullarını ve Enstitülerini Teşkilatlandırma Kanunu'nda (Belleten,1966: 1-41) eğitimcilerin görevleri yetkileri, ceza ve taltif işleri köy enstitüsü öğretmenleri ile birlikte ele andı. Kanun layihasının hazırlanma amacının, köyün eğitim ihtiyacını öğretmen ve okul bakımından ele alarak, 1950 yılına kadar köylerin ihtiyaçlarının karşılanmasını tamamlamayı amaç edinildiği belirtildi. Bu tarihe kadar 8000 eğitimci ile 24 öğretmen yetiştirileceği öngörüldü. Kanunun birinci kısmı köy okullarının yapımı ve idaresiyle ilgili kararlardan oluşuyordu. İkinci kısımda ise Köy eğitimcileri ve öğretmenlerinin görev yetkilerini kapsıyordu.

2.4. Köy Eğitimciliği Uygulamasından Vazgeçme

Köy eğitimcilerini yetiştiren kurslar, 1939 yılından itibaren açılan Köy Enstitülerinin bünyesine alındı. Artık enstitüler eğitimci kursları ile beraber düşünülüyordu. Köy ilkokullarında enstitüleri bitirecek öğretmenler çalışacaktı. Daha önce belirtildiği gibi görev ve yetkileri yasa ve yönetmeliklerle birlikte belirlendi. İktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, köylünün eğitimi ve köy öğretmeni yetiştiren köy enstitüleri ve eğitimci kurslarına önem veriyordu. İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ile uyumlu bir çalışma yürütüyorlardı. 1944 yılı Maarif Vekilliği raporu temel eğitimin ülkenin bütününe yayılması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi veriyor (BCA, 030 01/ 90 559 5) Rapora göre bilgisizliğin giderilmesi, ilköğretimin ülkenin yüzde yüz gerçekleştirilmesi için Köy enstitülerinin kurulduğu bilgisi verilerek, önemli çalışmalar yapıldığı bilgisi yer aldı.

1946 yılındaki yıllık eğitim Raporunda (BCA 01/ 90 559 7) ise Milli eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, köy eğitiminin amacına ulaşabilmesi için siyasi tartışmalara konusu edilmemesine yer verdi. İlkokul binası yapılmasının devlet ve vatandaş işbirliği ile gerçekleştirilmesinin bazı bölgelerde siyaset uğruna istismar edildiğini aktardı. İlkokul davasının milli bir dava olduğunu partiler üstü bir anlayışla hareket edilmesini istedi. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte öğretmen yetiştiren kurumlardan biri olan Köy Enstitüleri ile ilgili tartışmaların başlaması, köy eğitimi için yapılan çalışmalarda anlayış değişikliğine gidildi. 1946 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç görevlerinden ayrıldılar. 1947 yılında köy enstitülerinin programları değiştirildi. Köy Eğitimcileri kurslarına son verildi. Mevcut köy eğitimcilerinin sayılarının kademeli olarak azaltılması yolu benimsendi. Köylerde eğitimin beş yıla çıkarılması, bazı eğitimcilerin başarısız olması gibi nedenler eğitimci uygulamasına son verilmesinde etkili nedenler olduğu söylenebilir. Eğitimci kurslarına son verildiği tarihte köylerin öğretmen ihtiyacının karşılanamadığı da bir gerçektir. O halde aynı parti iktidarda olmasına rağmen, köylünün eğitimi ve bu eğitimden özellikle öğretmenin veya eğitimcinin köylüye örnek olması amacıyla ziraat faaliyetlerinden beklenen sonucun alınamamıştır. Köy Enstitüleri üzerine yapılan incelemelerde, çok Partili hayata geçilmesiyle birlikte Cumhuriyet Halk Partisi'nde farklı anlayışta olanların parti yönetiminde etkin olmaları, önceki kadroların izledikleri köy ve eğitimi anlayışının yeni kadrolar tarafından değiştirildiği görüşü ortaya atılmıştır (Tonguç, 1970:322).

2.5. Köy Eğitimcilerinin Maaş Artışı ve Kadro İstekleri

Türkiye'de 1950 Mayısından itibaren 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, Demokrat partiye devretti. Demokrat Parti iktidarı da temel eğitimi hükümet programlarında öncelikleri arasına aldı. Köy eğitimine ilişkin en önemli icraatlarından birisi Köy Enstitülerini Öğretmen okullarına çevirmesidir. Meslek hayatı boyunca köylerde çalışmaya mecbur olan Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlere şehirlerde çalışmalarını Köy Enstitülerini öğretmen okullarına dönüştürme gerekçesinde, öğretmenlere kazandırılmış bir hak olarak değerlendirdi. Köy eğitimcilerinin eğitim ve mesleki bilgisizliğinin yetersiz olduğu için kadroya alınmadıklarını, maaş artışı isteklerini, yerlerine öğretmen okulu mezunu olanları yerleştirmeyi planladığı gerekçesiyle reddetti. Bu çalışmalara ilişkin TBMM Milli Eğitim Komisyonu bir rapor hazırladı. Raporda, Köy Enstitüleri ve eğitimcilerle ilişkin önemli değerlendirmeler yer aldı (TBMM Tutanak Dergisi,1952 10.IV). Komisyon raporunda o tarihteki mevcut haliyle 7-13 yaş grubu şehir ve kasabalarda ellışer kişilik sınıflar halinde öğrenci mevcutları için 1500 öğretmen açığı vardı. Yedi on üç

yaş grubunun dışında halen okullarda olan 35–40 bir civarında öğrencinin mevcut olduğu da hesaba katılarak 750 öğretmene daha ihtiyaç olduğu raporda yer aldı. Köylerde çalışmakta olan Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle şehir ve kasabalardaki öğretmen açığının giderilmesine öncelik verilmesinin zaruret olarak değerlendirdi. Köylerde öğretmen açığını gidermek için o günkü şartlarda, daha 20 yıla ihtiyaç olduğu belirtildi. Köy ve kasabalarda yaşayan vatandaşlardan öğretmen talebinin Milli Eğitim Bakanlığı üzerinde bir baskı haline geldiği belirtildi. Öğretmen açığının tamamlanmasında kadro yetersizliğinin en önemli zorluklardan biri olduğuna dikkat çekildi.

Köy Eğitimliği Kanunu çıkarıldığı tarihte köylerde öğretmen açığının 1950 yılına kadar tamamlanacağı hedef alınmıştı. Oysa 1952 yılına gelindiğinde, öğretmen açığının kapatılması için hesap edilen süre bir kez daha 20 yıl gibi ileri bir tarih belirlendi. Öte yandan, aynı tarihte Köy Enstitüleri kapatılırken, köy eğitimliği kurslarına son verildi. Kademeli olarak eğitimcilerin görevlerinin sonlandırılması kararı alınarak, dönemin hükümetlerinin eğitimde öğretmen yetiştirme politikası ve köylerin kalkındırılması konularında farklı bir anlayışa sahip oldukları görüldü.

1952 yılında hazırlanan raporun dokuzuncu maddesi eğitimcilerle ayrıldı.

“1936 yılında, memleketin bir an önce kalkınması için köyde ve kentte asgari ilk tahsil mecburiyetinin tatbikini sağlamak emeliyle ucuz öğretici tedarikine teşebbüs edilmiş ise de alınan netice bilakis tamamen verimsiz kaldığından çok pahalıya mal olmuştur. 1936–1937 ders yılında 79 eğitimci ile işe başlanmış, bunların miktarı yıldan yıla arttırılarak 1946–1947 ders yılında 8629 u bulmuştu. Ondan sonra bu miktar tedricen azaltılmaya başlanmış, 1948 – 1949’da 7159’a, 1950- 1951’de 6110’a düşürülmüş, 1951 bütçe müzakereleri esnasında Büyük Millet Meclisinde izhar buyrulan arzuya uyularak bu yıl 950 eğitimcinin tasfiyesi yapılmıştır. Gelecek yıl 1000 kadar eğitimcinin daha tasfiyesi kararlaştırılmıştır. Bir kere eğitimcilerle işe başlayarak açılmış olan köy okullarının öğretmenlerle idamesi ve tasfiye edilen her eğitimcinin yerine bir öğretmenin behemehâl ikamesi kaçınılmaz bir zaruret halindedir. Bu türlü köylerin henüz hiç okulu olmayan köylerden önce düşünülmesi iktiza etmektedir.”

Tek başına bu yolun tutulması, yani eğitimcilerin tasfiyesi istek ve tatbikatı dahi (henüz beş bin eğitimci iş başında bulunduğuna göre) öğretmen kadrosunun her yıl için biner adet hesabıyla 5000 kadar arttırılmasını kabul ettirecek kuvvet ve ehemmiyettedir denildi.

Raporda Türkiye’de toplam öğretmen açığının yirmi yıl gibi bir sürede ancak kapatılabileceği, mevcut öğretmen okullarının bu ihtiyaca cevap veremediği, henüz hiç okulun açılmadığı çok sayıda köyün mevcut olduğu bilgisine yer verildi. Cumhuriyet Halk Partisi hükümetleri ile Demokrat Parti Hükümetlerinin köyde öğretmen yetiştirme konularında farklı yollar izlediği görüldü. Bu uygulamalar iktidar – muhalefet tartışmalarında muhalefette bulunan Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kendi iktidarları döneminde yapılanları ortadan kaldırılması olarak değerlendirildi.

Kendileri ile ilgili kararların alınmasına eğitimciler, Milli Eğitim Bakanlığına dilekçe ve mektuplar yazmalarının yanında, “Eğitimciler Sendikası” gibi mesleki bir örgütlenmeye giderek etkili bir tavır sergilediler. Eğitimcilerin sayıları azaltılmasına rağmen bakanlık tarafından okullarda öğretmen yerine çalıştırılmaya devam edildiği gibi, eğitimcilerin mesleki durumları ile ilgili istekleri, öğretmenlik statüsüne kavuşuncaya kadar devam etti. Eğitimcilerle ilgili istek ve şikâyetler basında ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde yer almaya başladı. 1951 yılında Eğitimci Musa Yetim’in mektubu aynı zamanda eğitimcilerin içinde bulunduğu durumu anlatmaktadır (BCA, 030 01/ 90 561 11).

“Sayın Başbakan ve Milli Eğitim Bakanı ve Milletvekillerine

3838 sayılı kanunla köy çocuklarını okutmak vazifesi verilen biz köy eğitimcileri; okuryazar bulunmayan köylerde yüzlerce okur, yazar, anlayışlı insan yetiştirdik. Okul binalarının yapılmasında gayretle çalıştık. Ve halen verimli çalışmamıza devam ediyoruz.

Böyle bir hadise ve hakikat göz önünde iken, yıllar var ki adeta unutulduk, 10-12 yıl bir meslektir diye ümit bağladığımız vazifemizin karşılığı olarak elimize ayda ancak 33 – 40- 50 lira gibi gayet az bir para geçiyor. Vakıa biz çalışmalarımızdaki hızı 33 liradan değil; milli duygu ve milli heyecanımızdan almaktayız. Her insan gibi biz eğitimcilerin de bir geçim kaygısı mecburiyeti olduğunu, 33 lira ile bir ailenin geçinemeyeceğini takdir buyuracaklarına inanmakla beraber bir kere daha acıklı durumumuzu arz etmek mecburiyetinde kaldık.

Gençliğimizin en kıymetli zamanlarını Türkiye Öğretim Davası'na hasretmiş öğretmenlerin muvaffak olup olmadıklarına bakmadan kolundan tutup atmanın, büyüklük, adalet ve vicdan mefhumlarına uygun olmadığına kaniyiz.

Vakia, yıllardır öğretmenleri unutmak, unutturulmak yolu tutulmuştur. Fakat biz eserlerimizle, feragatli çalışmalarımızla (mühim anlar hariç) kimsenin tenezzül etmediği küçük, hücre köylerde ümitle çalışmaya devam ediyoruz.

Şu dileklerimizizin Büyük Millet Meclisi'ne sunularak istikbalimizin kanuni teminat altına alınmasını istiyoruz.

1. Öğretmenlerin aylıklarının 15 lira aslı maaş olarak düzenlenmesi.
2. Mevcut öğretmenler kursa ve imtihanlara tabi tutularak ve şimdiye kadarki başarı dereceleri de incelenerek iyi görülenlerin esas kadroya alınmaları.
3. Muvaffak olamayanların tasfiye edilmesi, bunlara hizmet sürelerine göre münasip bir tazminat verilmesi.
4. Durumumuzu ve dileklerimizi bildiren bu beyannamemizi takdirlerinize arz eder, yüksek meclisinizi hürmetle selamlarız."

Öğretmen Musa Yetim'in dileği 11. 04 1951 tarihinde incelenerek isteği gerekçeleri ile reddedildi. Geçmişte böyle bir uygulamanın yapıldığını, ama "bunların müstesna görgü ve bilgileri bakımından bu görevi layıkıyla başaramadıkları sabit olduğundan" diye devam eden bir ret gerekçesi yazıldı. Öğretmenlerin tasfiye edilme şekli olarak da başarı dereceleri en zayıf olanından başlamak üzere öğretmenliğe son verileceği bilgisi eklendi. Ayrıca öğretmenlerin maaşa geçirilmeleri ve sınavla öğretmenliğe kabul edilmelerinin mümkün olmadığı belirtildi.

Görevine son verilen öğretmenlerle ilgili haberler gazetelerde de çıkmaya başladı. Milliyet (1951 21 Temmuz) gazetesinde "Başarı gösteremeyen öğretmenlerin vazifelerine son veriliyor" başlığıyla çıkan haberde, bu durumda olanların görevlerine bakanlık tarafından Temmuz ayında son verileceği bildiriliyordu. Köy öğretmenlerinin kadroya geçirilmesi isteği birkaç sene daha erteleniyordu.

2.6. Köy Öğretmenlerinin Öğretmenlik Kadrosuna Geçirilmesi

Köy öğretmenlerinin kadroya geçme isteği yaklaşık on yıllık bir çabanın sonucunda 12.09 1963 yılında gerçekleşti. 1937'de 79 kişi ile başlayan köy öğretmenlerinin sayısı sekiz bine ulaştı. İçlerinden bir kısmı yetersiz bulunarak görevlerine son verildi. Onlardan önce, öğretmen ve okulun bulunmadığı köylerde, tarımını geliştirmeleri, üç sınıflı okullarda çocuklara okuma yazma öğretmeleri, yetişkinlere Cumhuriyet devriminin faziletlerini benimsetmeleri görevi verildi. Yalnızca çalıştıkları aylarda maaş almalarına rağmen işlerinden vazgeçmediler. Temel eğitimin beş yıla çıkarılması, köylerde tarımsal gelişimin dinamiklerinin farklı olduğunun anlaşılması, köy için öğretmen yetiştirme politikasının değişmesi, eğitimin sorunlarının şehir ve kasabalardan köylere doğru çözülmesi anlayışının benimsenmesi gibi nedenlerden ötürü öğretmenlerin devamlı bir statü isteği kabul görmedi. 1946 yılından itibaren kademe kademe eğitimden el çektirilmesi görüşü ağırlık kazanmasına rağmen, Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenleri köylerde çalıştırmayı sürdürdü. Ancak 1963 yılına gelindiğinde, "Öğretmenlerin Aylıklı Kadrolara Geçirilmesine İlişkin Kanun" adıyla öğretmenler kadrolu, dereceli bir konuma kavuştular. Kanununu maddeleri şöyledir (TBMM Tutanak Dergisi 1963:417-419)

"1. 3228 sayılı kanuna göre yetiştirilen köy öğretmenlerinden halen görevli bulunanlar hizmet sürelerine ve öğrenim durumlarına bakılmaksızın 14 üncü derece aylıklı kadrolara geçebilirler.

2. Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan veya yeteri kadar öğretmen tayinine imkân bulunmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek ve istihdam yerlerini köyler teşkil etmek kaydıyla bu kanun gereğince ihdas olunan kadrolara intibak ettirilerek tayinleri ile terfi, taltif, tecziye ve nakilleri ilkökul öğretmenleri hakkındaki hükümlere göre yürütülür.

3. Milli Eğitim Bakanlığı kuruluş kadrolarıyla merkez kuruluşu ve görevleri hakkındaki 2287 sayılı kanunla değişiklik yapılmasına dair olan 4926 sayılı Kanuna bağlı kadro cetvellerinde 58 sayılı Kanunla değiştirilen özlük işleri genel müdürlüğü başlığı altındaki kadrolardan (2) sayılı cetvelde yazılı kadrolara ilişik cetvelde gösterilen kadrolar eklenmiştir.

4. 3238 sayılı Kanun ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1. Bu kanunla aylıklı kadrolara getirilen öğretmenler 5434 sayılı Kanunun geçici 65. maddesindeki esaslar dairesinde ve 6 ay içinde bir yazı ile Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına müracaatta bulunmaları şartıyla bu kanunun yürürlüğünden önce öğretmenlikte geçen hizmetlerinin en çok 10 yılı borçlanma yoluyla fiili hizmet sürelerine eklenir.

Bu müddetler kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 10 sene geriye doğru hesaplanır.

Ancak bunların borçlanabilmeleri için bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki yaşlarından öğretmenlikte geçen hizmet süreleri indirildikten sonra yaş sayısının kırkı geçmemiş olması şarttır.

Geçici Madde 2. 15 ve daha fazla yıl başarılı olarak hizmet edenlerden kendi istekleriyle öğretmenlik görevinden ayrılmış olup da bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yeniden öğretmenliğe girmek isteyenler, bir yıl içinde müracaat ettikleri takdirde, Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilecek esaslar dâhilinde göreve alınabilirler ve bu kanun hükümlerinden faydalanırlar.”

Köy öğretmenlerinin çalıştığı yılların tamamının emekliliğe sayılması kararı ancak 1971 yılında çıkarıldı. Milliyet (1971, 8 Eylül) gazetesi kararı sayfalarına şöyle taşıyordu “Eğitmenlerin eski hizmet yılları emekliliğe sayılacak.” 1961 yılında geçici birinci maddede çalışmalarının on yılı sayılmıştı. Oysa öğretmenlerin göreve başlama tarihleri 1937 yılıdır. Kanunun çıktığı 1963 yılında emeklilik hakkında yararlanan öğretmen sayısı 2700 idi.

Türkiye’de temel eğitimin zorunlu hale getirilmesi, öğretmen kadrolarının yetersizliği, çok sayıda küçük köylerin varlığı ve bu köylerde ki tarımın yetersizliği dönem hükümetlerini çözüm arayışına götürdü. Askerlik görevlerini yapan köylü çocukları arasından çocukları eğitebilecek durumda olanlara askerlikten sonra isteyenlere altı aylık bir kurstan sonra köy öğretmenliği görevi verildi. Bu uygulama kısa zamanda köy eğitimi için bir devlet politikası haline gelmesine rağmen, istenilen sonucun alınamaması üzerine kurslara son verildiği gibi köy öğretmenlerinin tasfiyesi görüşü benimsendi. İçlerinde belli sayıda öğretmenin görevine son verilmesine rağmen, öğretmenler köylerde çalıştırılmaya devam edildi. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı köy okullarında, öğretmenlerle aynı statüde olmayan ama öğretmenlerin yaptığı eğitim hizmetini yerine getiren bir öğretmen kitlesi ortaya çıktı. Kadro ve dereceleri, terfileri olmayan bu eğitici kitlesinin emeklilik, kadro ve derece gibi hakları ancak 1963 yılında çıkarılan yasayla güvence altına alınabildi.

3. Sonuç

Türk eğitim tarihinde en önemli konulardan birisi eğitimin yaygınlaştırılmasıdır. Osmanlı döneminden itibaren eğitimin yurdun her köşesine yaygınlaştırılması konusu, Cumhuriyet Döneminin de temel sorunlarından birisi olmuştur köylerin okul ve öğretmen eksikliği uzun zaman giderilememiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi, Harf İnkılabı, Millet Mektepleri, halkevleri ile okuma yazma sorununun çözümü için köklü atılımlar yapılmasına rağmen, ilköğretim çağındaki çocukların tamamının eğitime dâhil edilmesi için çareler arandı. Mevcut okullardan yetiştirilecek öğretmenlerle ihtiyaç duyulan sayının kapatılamayacağı anlaşılıyordu. Öğretmen okulu yapımı, öğretmen yetişinceye kadar geçecek süre göz önüne alındığında, öğretmenlik kurslarının düzenlenerek, kısa sürede mevcut öğretmen açığının giderilmesi düşüncesi kabul gördü. Köylerin belli başlı geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayandığından, yetiştirilecek öğretmenlerin, okul dışında köylülere bu alanda katkı sağlayacağı beklendi. Öğretmenlere tarım ve hayvancılık üzerine kurslarda kazandırılan becerileri uygulaması için tarım aletleri ve tohumlar verildi. Öğretmenler öğrenim çağındaki çocukları öğretmesinin yanında. Yetişkinlere günlük hayatta fayda sağlayacak bilgiler kazandıracaktı. Üstelik köy öğretmeni çalışacağı ortamın içinde yetiştiğinden, köylülerle kaynaşma sorunu yaşamayacaktı. Bir diğer önemli nokta öğretmenler eğitim süresi üç yıl olan köy okulları için yetiştirilmişti. Kısa süre sonra ülkenin tamamında ilköğretim süresi beş yıla çıkarıldı. Üç yıl eğitimden sonra çocukların beş yıl eğitimini tamamlaması için, yatılı bölge okulları uygulaması kararlaştırıldı. Alınan kararların ülkenin tamamında hayata geçirilmesinin, mevcut bütçe olanaklarıyla, yetişmiş eğitici yokluğuyla kısa vadede mümkün olmadığı görüldü. Köy eğitimine çözüm arayışları Köy Enstitüleri aracılığıyla devam etti. Öğretmen Kursları bu enstitülerin bünyesine alındı. Kurslarda ve enstitülerin öğretmen yetiştirme programlarında uygulamaya yönelik öğretim programından vazgeçilmesi fikrinin benimsenmesiyle, köye gidecek öğretmenlerden beklentilerin okulla sınırlandırıldığını gösteriyordu.

Köy öğretmenliği düşüncesinden vazgeçme nedenlerinden biri olarak da bazı öğretmenlerin köylülere sert davrandığı, kimi öğretmenlerin başka işlerle meşgul olduğundan görevlerini aksattığı şeklindedir. Bu gibi karşılaşılan aksaklıklara müsamaha gösterilmediği gibi görevlerine son verilmiştir.

Eğitmen yetiştirmeye son veren Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin görevine son verme kararını almasına rağmen, köylerin tamamına öğretmen gönderemediğinden, öğretmenlerden yararlanmaya devam etti. Bakanlık bünyesinde çalışan öğretmen durumlarının açıklığa kavuşturulması için taleplerde bulundular. Dönmem hükümetleri öğretmenlerin istek ve beklentilerini yerine getirmemesine rağmen, onlardan yararlanmaya devam etti. 1963 yılına gelindiğinde halen 2200 köy öğretmeni bakanlık okullarında görevdeydi. Birçoğu emeklilik çağına gelmişti, ama emeklilik hakkından yoksundular. Yapılan düzenleme ile çalışma süreleri göz önüne alınarak, çalışan öğretmenler bakanlık bünyesinde daimi bir statü elde ettiler. Artık öğretmenlikten emekli olabileceklerdi.

Kaynaklar

- BCA, (1946). *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 030 01/90 559 7
- BCA, (1944). *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 030 01/90 559 5
- BCA, (1951). *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 030 01/ 90 561 11
- Belleten Dergisi (1966). *Köy Okulları ve Enstitülerini Teşkilatlandırma Kanunu Layihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası*, C. XXIX, S. Sayısı 150.
- Koçer H. A. (1991). *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Koçer, H. A. (1983). *Cumhuriyet Döneminde Eğitim “İlkokul Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi”, 1923-1980*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Maarif Şurası 17-29 Temmuz 1939* (1991). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitimde 50 yıl 1923- 1973* (1973). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, DİE Matbaası.
- Milliyet* (1971). “Eğitmenlerin Eski Hizmet Yılları Emekliliğe Sayılacak” 08 Eylül, s. 1.
- Milliyet* (1951). “Başarı Gösteremeyen Öğretmenlerin Vazifelerine Son Veriliyor” 21. Temmuz, s.3.
- Tonguç, E. (1970). *Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç*. İstanbul: Ant Yayınları,
- Tonguç, İ. H. (1997). *Kitaplaşmamış Yazıları*. Ankara: Köy Enstitüsü ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları,
- Tonguç, İ. H. (1998). *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (2004), *İlköğretim Kavramları*. Ankara: Piramit Yayıncılık.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi* (1936), Ek 1, C: 2, 26.05.1936, Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi* (1952), C. 16, Birleşim 81, s. 238, Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi* (1963), C. 17, Birleşim 88, s.264-379- 417-419, Ankara.